

Orta Doğu, Petrol ve ABD

Mustafa ATİKER

KTO Etüd-Araştırma Servisi Müdür V.

Çalışma 14 Haziran 2006 tarihinde yayınlanan BP 2006 Enerji İstatistikleri Raporu temel alınarak hazırlanmıştır. Güvenilir veri kaynakları olan BP her yıl Haziran ayında, bir önceki yılın ve geçmiş 10 yılın petrol, doğalgaz, petrol ticareti, rafineri kapasiteleri, kömür, hidroelektrik enerji, nükleer enerji ve toplam birincil enerji bazında üretim-tüketim ile birlikte çeşitli istatistikleri yayınlıyor. Bunlar “BP Statistical Review of World Energy” adı altında kitap haline getiriliyor.

2006 yılında yayınlanan BP 2006 raporu 2005 yılında enerji dünyasındaki gelişmeleri tüm ayrıntılarıyla ortaya koyuyor. 2005 yılında dünyanın toplam birincil enerji tüketimi: 10 537,1 mtep (milyon ton petrol eşdeğeri) 1995 yılında dünyanın toplam birincil enerji tüketimi 8 568,4 mtep olduğu için 10 yılda %23 artmış bulunuyor. 2005 yılında tüketilen 10 537,1 mtep enerjinin 3798,6 mtep’i petrolden, 2474,7 mtep’i doğalgazdan, 2929,8 mtep’i kömürden, 627,2 mtep’i nükleer enerjiden, 668,7 mtep’i hidroelektrik enerjiden sağlanmış bulunuyor. Hidroelektrik dışında diğer yenilenebilir enerjiler henüz mtep ölçeğinde dünya enerji bütçesine girecek boyutta bir gelişim gösterememiş durumdadır.

2005 yılında dünya genel enerji tüketiminin %22,2’si ABD’de, % 14,7’si Çin’de, % 6,4’ü Rusya Federasyonu’nda, %3,1’i Almanya’da, %2,5’i Fransa’da, %2,2’si İngiltere’de, %1.7’si İtalya’da gerçekleşmiş bulunuyor. Türkiye’nin bu toplamdan aldığı pay ise %0,9’dur.

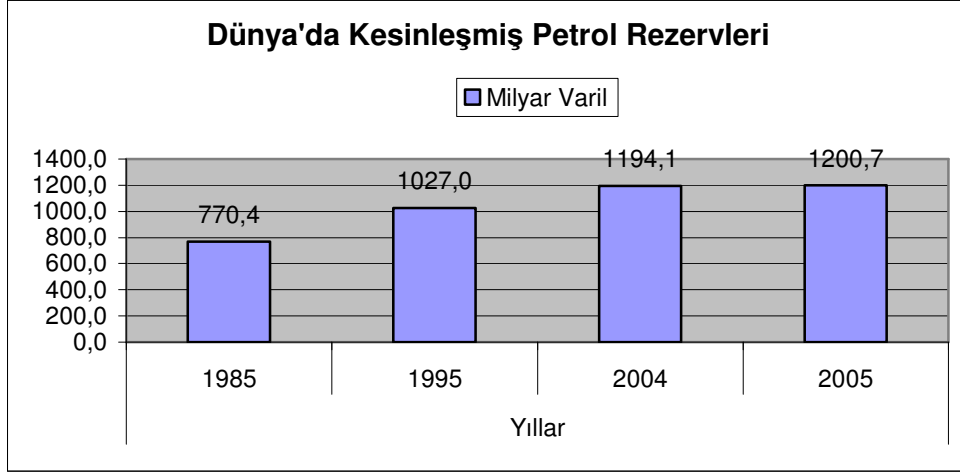
Doğalgaz ispatlanmış rezervi ise 179,83 trilyon m³. 2005 yılı üretimi ile tükenme süresi 65.1 yıl olarak öngörülüyor. 2005 yılında rezerve sadece 0,83 trilyon m³ eklenebilmiş. 2005 yılındaki tüketim 2.8 trilyon m³ olduğundan, yıl içinde eklenen rezerv yıllık tüketimim %29.6’sı kadar. Dünya ispatlanmış doğalgaz rezervinin %40,1’i Ortadoğu’da, % 35,6’sı Avrupa ve Avrasya’da, %4,1’i Kuzey Amerika’da, %3,9’u Orta ve Güney Amerika’da, %8,0’i Afrika’da ve %8,3’ü Asya Pasifik’te bulunuyor. 2486,7 milyar (2.5 trilyon) m³ olan dünya toplam doğalgaz tüketiminin % 23,0’ı ABD’de, %14,7’si Rusya Federasyonu’nda, %3,4’ü İngiltere’de, % 3.1’i Almanya’da, %2,9’u İtalya’da tüketiliyor. Dünya tüketiminden Türkiye’nin aldığı pay %1,0.

Fakat çalışmamızda konu başlığımız itibariyle sadece petrol verileri değerlendirilmeye alınacaktır, ayrıca gerek bölgesel olarak gerekse ülkelere göre veriler grafiklerde değerlendirmeye alınmıştır. Özellikle bölgesel olarak yapılan değerlendirmelerde ulaşılmak

istenen noktanın daha iyi anlaşılması için aşağıda hangi ülkelerin hangi bölgelerde yer aldığını gösteren bir tablo verilmiştir.

PETROL ÜLKELERİ					
Kuzey Amerika Ülkeleri	Orta ve Güney Amerika Ülkeleri	Avrupa ve Asya Ülkeleri	Ortadoğu Ülkeleri	Afrika Ülkeleri	Asya Pasifik Ülkeleri
ABD	Arjantin	Azerbaycan	İran	Cezayir	Avustralya
Kanada	Brezilya	Danimarka	Irak	Angola	Brunei
Meksika	Kolombiya	İtalya	Kuveyt	Çad	Çin
	Ekvator	Kazakistan	Oman	Kongo	Hindistan
	Peru	Norveç	Katar	Mısır	Endonezya
	Trinidad ve Tabago	Romanya	Suudi Arabistan	Gine	Malezya
	Venezüella	Rusya Federasyonu	Suriye	Gabon	Tayland
	Diğer Orta Amerika Ülkeleri	Türkmenistan	Birleşik Arap Emirlikleri	Libya	Vietnam
		İngiltere	Yemen	Nijerya	Diğer Asya Pasifik ülkeleri
		Özbekistan	Diğer Orta Doğu Ülkeleri	Sudan	
		Diğer Avrupa ve Asya Ülkeleri		Tunus	
				Diğer Afrika Ülkeleri	

1- DÜNYA'DA KESİNLEŞMİŞ PETROL REZERVLERİ

Dünya'da petrol rezervleri, bitişi için biçilen sürelerle karşılaştıkça artmaya devam etmektedir. Kesinleşmiş rezervlerin ne kadar arttığından ziyade bu artışın hangi bölgelerde olduğunun önemi günden güne artmaktadır.

En çok tüketilen kaynak olan petrolün 2005 yılı sonunda ispatlanmış dünya rezervi 163.6 milyar ton, yani 1200,7 milyar varil. 2005 yılı üretim kapasitesiyle ispatlanmış petrol rezervinin ömrü 40,6 yıl. Tabii ki bu 40 yıl sonra petrol bitecek anlamına gelmiyor. Örneğin 10 yıl önce 1995'de ispatlanmış petrol rezervi 1027,0 milyar varil olarak biliniyordu. 2004 yılı sonundaki ispatlanmış rezerv de 1194,1 milyar varildi. 2005 yılında buna 6.6 milyar varil yeni eklemeye yapıldı. Ancak 2005 yılında dünyanın petrol tüketimi 30.1 milyar varili bulduğu için, yıl içinde eklenen rezerv 2005 yılında tüketilen petrolün %22'si kadar.

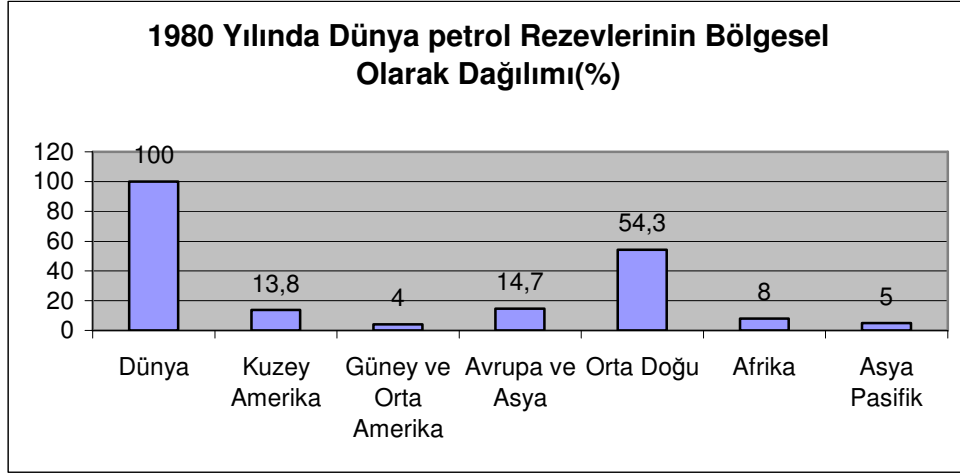
Grafikte de görüldüğü gibi petrol rezervleri 1985 yılında 770.4 Milyar varilken, rezervler 2005 yılı itibariyle 1 trilyon 200 milyar varil civarındadır.

Rezervlerdeki artış 10 yıllık dönemler halinde değerlendirildiğinde 1995 yılında %33, 2004 yılında %16'lık bir artış olarak verilere yansımıştır.

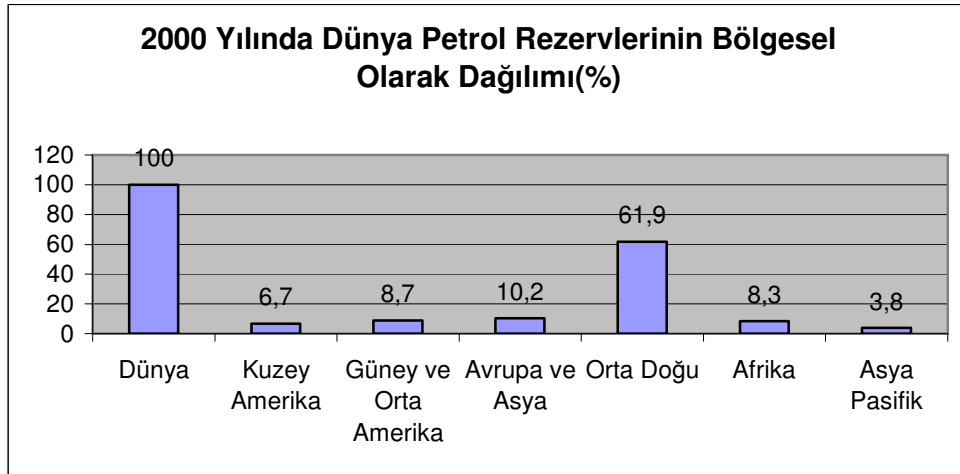
Körfez savaşıyla birlikte ortaya atılan ve daha sonraki süreçte tam olarak adı koyulan BOP ile Orta Doğu'yu yeniden şekillendirme girişimlerinin gerekçesi ne olabilir sorusunun cevabı arandığında en büyük neden olarak dünya petrol rezervlerinin coğrafik dağılımı ön plana çıkmaktadır.

Bu amaçla ABD'nin de bulunduğu Kuzey Amerika ve Orta Doğu petrol rezervlerinin durumuna bakmak daha doğru olacaktır.

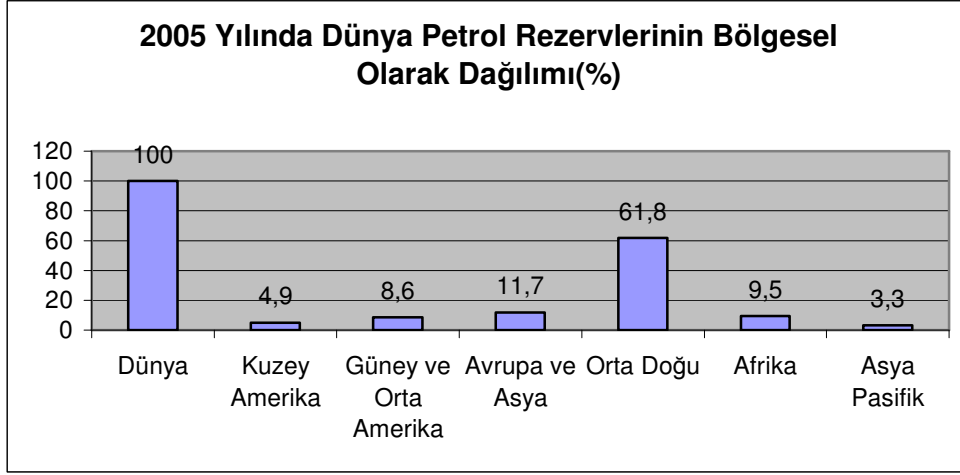
2- DÖNEMSEL OLARAK DÜNYA PETROL REZERVLERİNİN BÖLGESEL OLARAK DAĞILIMI

1980 yılında rezerv bölgelerinin dünya petrol rezervleri içindeki paylarına bakıldığında, rezervlerin %54.3 gibi bir oranla yarısından fazlasının Orta Doğu Bölgesine ait olduğunu görmekteyiz. Orta Doğuyu önemli rezervleri olan bölgeler olarak değerlendirdiğimizde %14.7 ile Avrupa ve Asya, 13.8 ile Kuzey Amerika takip etmektedir.

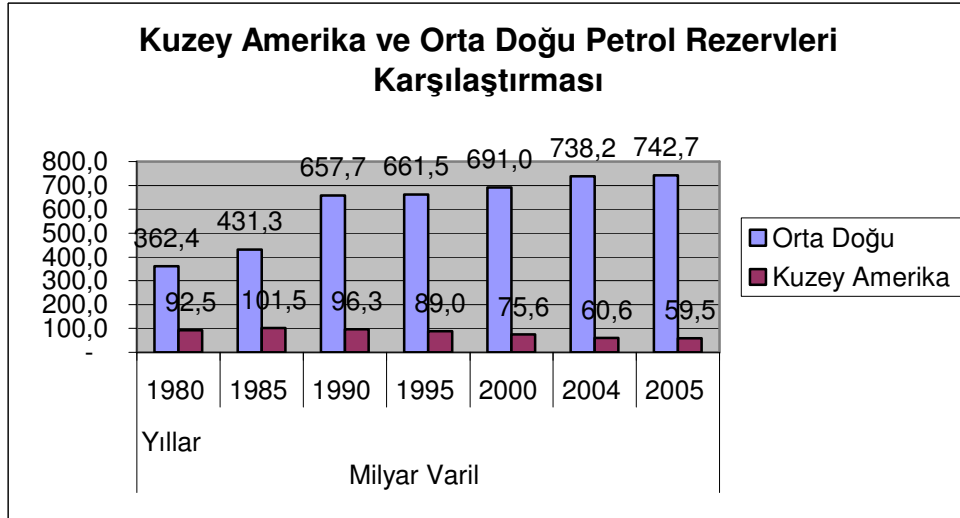

2000 yılına gelindiğinde Orta Doğu'nun dünya petrol rezervleri içindeki payının artmış olduğunu görüyoruz. Buna karşın rezerv açısından önemli olan diğer bölgelerin rezervlerinde düşme olduğunu görürüz. Özellikle sınırları içerisinde ABD'nin de bulunduğu Kuzey Amerika Bölgesindeki petrol rezervlerinin 1980 yılına göre gözle görülür bir oranda rezerv düşüşünün olduğunu görürüz. Öyle ki Kuzey Amerika Bölgesinin dünya petrol rezervi içindeki payının 1980 yılında 13,8 iken bu oranın 2000'li yıllarda %6,7'ye gerilediğini görürüz. Bu düşüşün dünya petrol rezervinin artmaya devam ederken yaşanması bu rezervin negatif etkisinin önemini daha iyi ortaya koymaktadır. Çünkü 1980 yılında 667milyar varil olan rezerv, 2000 yılında 1.114,7 milyar varile yükselmiştir.

2005 yılına gelindiğinde petrol rezervleri açısından dünya petrol rezervi bölgelerinin rezervlerin dikkate değer değişimlerin olmadığı görülürken, Kuzey Amerika Bölgesinde ki rezervlerin azalmaya devam ettiğini buna karşın dünya petrol rezervleri içindeki pay itibariyle Orta Doğu'nun üstünlüğünü açık ara sürdürdüğünü görürüz.

3- KUZAY AMERİKA VE ORTA DOĞU PETROL REZERVLERİ

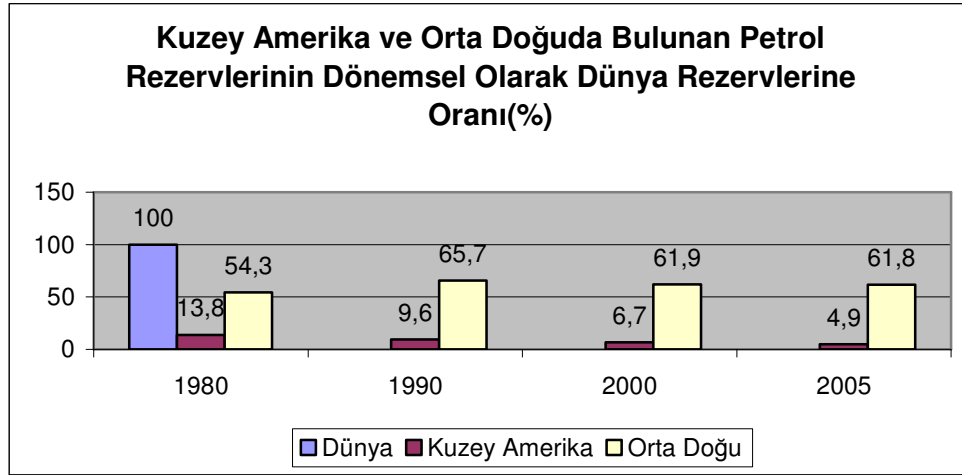
Grafikte de görüldüğü üzere 1980 yılında Orta Doğu rezervleri 362.4 milyar varil iken, Kuzey Amerika bölgesinin petrol rezervleri sadece 92.5 milyar varildir. Verilere bakıldığında 1980 yılında ki rezervlerin durumu bile ABD'nin Orta Doğuyu şekillendirme planlarının nedeni olarak gösterilebilir. Kaldı ki 1980 yılından sonraki yıllarda iki bölge arasında petrol rezervlerinin izlemiş olduğu seyir durumu daha da vahim bir hale getirmektedir.

Çünkü 1980 yılından itibaren 2005 yılına kadar petrol rezervleri Kuzey Amerika'da azalmakta, fakat Orta Doğuda artmaktadır. 1980 yılında 362.4 milyar varil olan Orta Doğu

rezervi 2005 yılı itibariyle 742.7 milyar seviyelerindedir ve 1980 yılına göre oransal artış %105 civarındadır.

Kuzey Amerika petrol rezervlerinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. 1980 yılında Kuzey Amerika’da 92.5 milyar varil seviyelerinde olan petrol rezervleri 2005 yılında 59.5 milyar varil seviyelerine gerilemiştir. Oransal olarak bakıldığında ise bu gerileme -%36’dır.

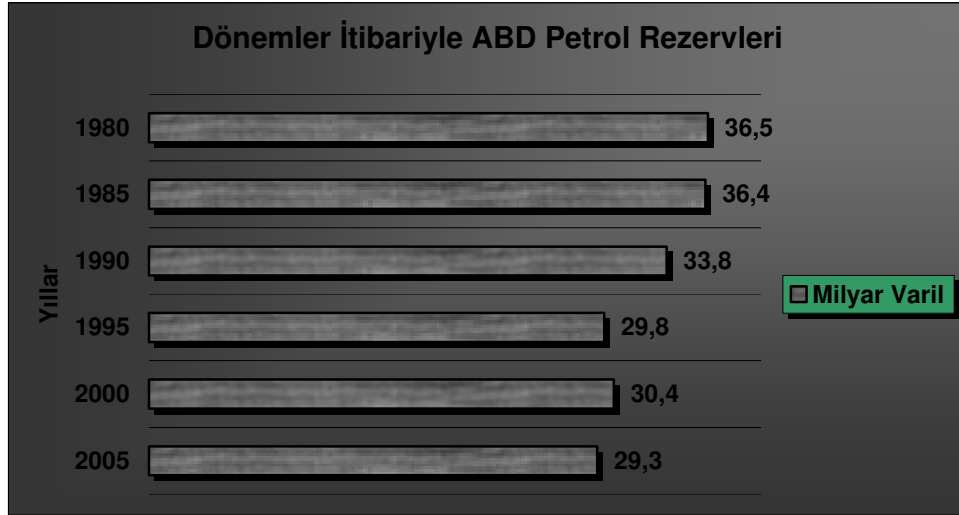
Bu iki bölgenin sınırları içinde bulunan ülke ve ülkeler itibariyle petrol rezervleri açısından karşılaştırılması oldukça önemlidir. İki bölge arasında yapmış olduğumuz rezervlerin dönemler itibariyle durumsal karşılaştırmasının ardından, her iki bölgenin sahip olduğu rezervlerin dünya rezervleri içindeki dönemler itibariyle oransal durumu bizleri biraz daha aydınlatacaktır.

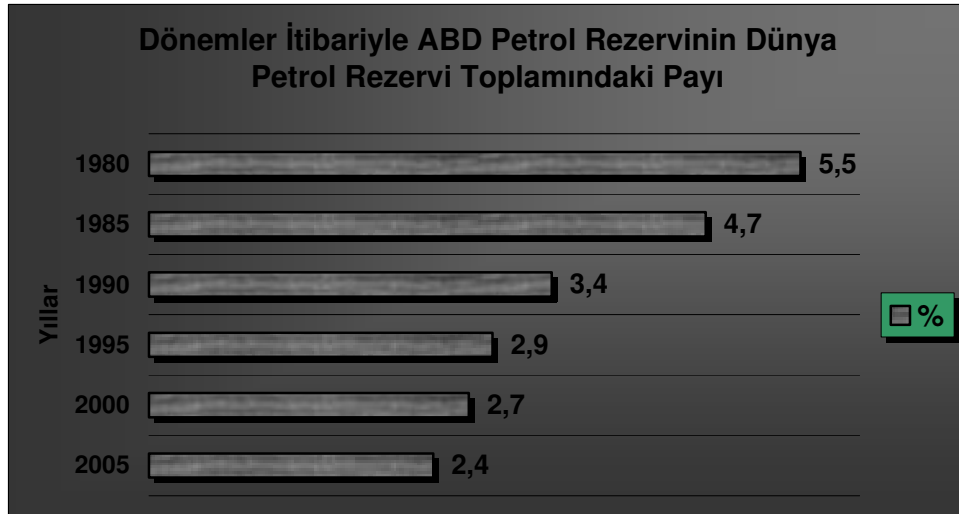
Her iki bölgenin dünya rezervleri içindeki oransal durumuna bakıldığında Kuzey Amerika’nın petrol rezervlerinin dünya petrol rezervleri içindeki payı 1980 yılında %13.8’ken bu oran 1990’da %9.6’ya, 2002de %6.7’ye, 2005’te ise %4.9’a gerilemiştir. Görüldüğü gibi Kuzey Amerika Bölgesi rezervlerinin dünya petrol rezervleri içindeki payının sürekli olarak düşmektedir.

Karşılaştırma yaptığımız Orta Doğu bölgesine bakıldığında ise, Orta Doğu rezervlerinin, dünya petrol rezervleri içindeki payının 1980 yılında %54.3, 1990’da %65.7, 2000 yılında %61.9, 2005 yılında ise %61.8 olduğunu görmekteyiz. Görüldüğü gibi Orta Doğu petrol rezervlerinin dünya petrol rezervleri içindeki payının 1980 yılında itibaren yükseldiğini, 2000 yılında 1990’a göre %4 civarında bir düşüş olmasına karşın, 2005 yılında dünya rezervleri içindeki payını koruduğunu söyleyebiliriz.

Orta Doğu Bölgesinin dünya petrol rezervleri açısından taşıdığı önemi dönemleri itibariyle diğer rezerv bölgeleriyle yapılacak olan karşılaştırmayla daha iyi bir şekilde ortaya koyabiliriz.

Dönemler itibariyle ABD'nin petrol rezervleri mercek altına alındığında ABD'nin her geçen dönem rezervlerinin önemli derecede azaldığı görülmektedir. 1980 yılında 36,5 milyar varillik bir rezerve sahip olan ABD'nin 1995 yılında petrol rezervi 29,8 milyar varile gerilemiştir. Daha sonraki dönemlerde ABD'nin rezervlerinde ki bu düşüş devam etmiş 2005 yılında 29,3 milyar varil olarak tespit edilmiştir. 1980 yılına göre bir karşılaştırma yapıldığında ABD'nin rezervlerinde 2005 yılı itibariyle -%19,7 oranında bir azalma olmuştur. ABD'nin rezervlerindeki bu azalmanın dünya petrol rezervi ve ABD'nin petrol tüketimi artmaya devam ederken meydana gelmesi oldukça önemlidir. Bu durum ABD'nin petrol rezervlerinin büyük bir kısmını topraklarında bulduran ülkelere karşı harekete geçmesine neden olarak gösterilebilecek bir gerekçe olarak ortaya çıkmaktadır.

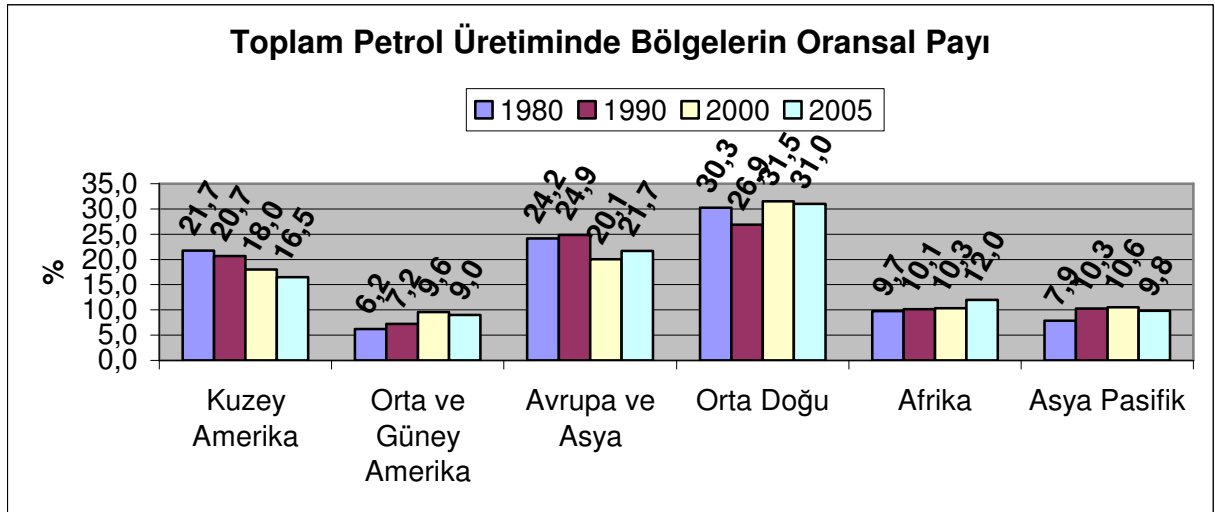
ABD'nin sahip olduğu petrol rezervinin dünya petrol rezervi içindeki payına bakıldığında ise, tarihsel süreç içerisinde ABD'nin sahip olduğu petrol rezervinin dünya petrol rezervi içindeki payının sürekli bir azalış içerisinde olduğunu görürüz.

ABD'nin petrol rezervlerindeki hem rezerv miktarı hem de dünya rezervi içindeki payı itibariyle oluşan bu gerileme ABD'nin süper güç ülke nitelemesine aykırı bir durumun ortaya çıktığının açık bir göstergesidir. Çünkü çağın en önemli enerji kaynağı olan petrol rezervi açısından meydana gelen azalma ABD'nin diğer petrol ülkelerine olan bağımlılığını artırırken, hem de petrol ile dünya piyasalarında oluşan sermayeden alacağı payın azalacağına işaret etmektedir. Bu tespit ise ABD'nin dünya ülkeleri üzerindeki yaptırım gücünü zayıflatıcı bir etki olarak kendini gösterebilecektir. Bu durum ABD'nin ortaya çıkan bu petrol açığını ve bu nedenle olası yaptırım zafiyetini örtülemek adına son 10-15 yıldır rezerv zengini petrol ülkelerinin bulunduğu orta doğu ülkelerine karşı izlemekte olduğu politikaların en temel gerekçelerinden birisi olarak gösterilebilir.

4- PETROL ÜRETİMİ

Petrol üretimi başlığına kadar Dünya petrol rezervlerinin durumu, rezerv bölgelerinin sahip oldukları rezervler itibariyle karşılaştırmaları ve özellikle sınırları içerisinde ABD'yi bulunduran Kuzey Amerika Bölgesi ile yine sınırları içerisinde İran, Irak gibi ülkeleri bulunduran Orta Doğu bölgesinin rezervleri açısından karşılaştırmalar yapıldı.

Bu noktadan itibaren petrol üretimi açısından bazı karşılaştırmalar yapılacaktır. Bölgelerin ve ülkelerin üretimi sahip oldukları üretime göre değerlendirildiğinde daha çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Dünya petrol üretimi bölgelerin paylarına göre değerlendirildiğinde Kuzey Amerika Bölgesinde petrol üretiminde önemli bir azalış söz konusudur. Kuzey Amerika Bölgesinde 1980 yılında %21,7 olan toplam dünya petrol üretimindeki pay 2005 yılında %16,5'e gerilemiştir.

Orta ve Güney Amerika Bölgesinin toplam dünya petrol üretimindeki payı 1980'de %6,2 iken bu oran 2004 yılında %9,6, 2005 yılında ise %9 olarak gerçekleşmiştir.

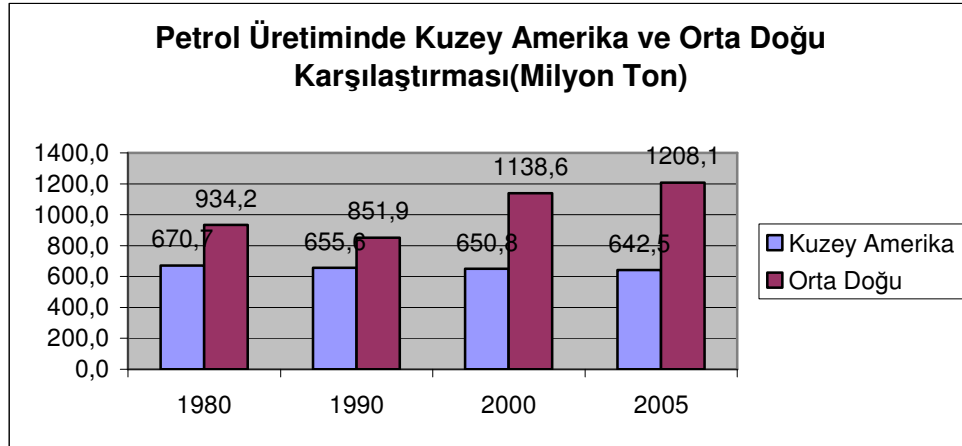
Avrupa ve Asya Bölgesindeki petrol üretiminin toplam petrol üretimindeki payı ise 1980 yılında %24.2 iken bu oran 2005 itibariyle %21.7'ye gerilemiştir.

Petrol rezervlerinde söz sahibi olan Orta Doğu ise aynı doğrultuda petrol üretimindeki payıyla petrolde çekim merkezi olma özelliğini korumaktadır. 1980'de %30,3 olan toplam petrol üretimindeki Orta Doğu'nun payı 2005 itibariyle %31'dir. Üretimdeki bu payıyla Orta Doğu Bölgesi dünya üretimindeki önemini sürdürmektedir.

Afrika bölgesindeki petrol üretimine bakıldığında ise 1980'de %9,7 olan petrol üretimindeki Afrika bölgesinin payı, 2005 yılında %12'ye yükselmiştir.

Asya Pasifik ülkelerine baktığımızda 1980 yılında %7.9 olan oransal pay 2005 yılında %9.8'e yükselmiştir.

Genel olarak bakıldığında Kuzey Amerika ve Avrupa-Asya Bölgelerinde petrol üretiminde bir düşüş yaşanmış, buna karşın diğer bölgelerde ya mevcut üretim payı korunmuş, ya da artış meydana gelmiştir.

Grafiğe bakıldığında rezervlerde olduğu gibi petrol üretiminde de aynı seyir gerçekleşmektedir. Kuzey Amerika'nın dönemler itibariyle petrol üretimi düşerken, Orta Doğu'nun petrol üretimi artmaktadır.

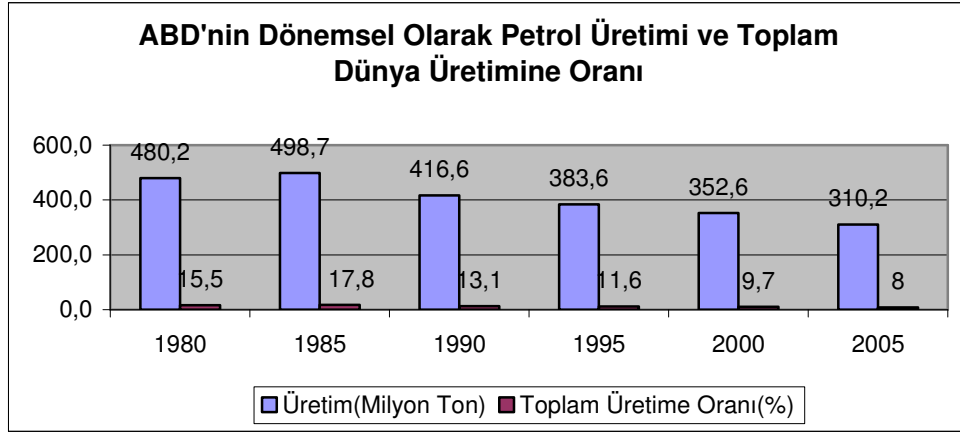
Buna göre 1980 yılında Kuzey Amerika'nın petrol üretimi 670.7 milyon ton olarak gerçekleşirken, bu üretim dönemler itibariyle düşerek 2005 yılında 642.6 milyon tonluk petrol üretimi olarak gerçekleşmiştir.

Orta Doğu Bölgesini mercek altına aldığımızda ise 1980 yılında 934.2 milyon ton olan petrol üretimi dönemler itibariyle artarak 2005 yılında 1 milyar 208.1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Üretimdeki bu artış 1980 yılına göre 2005 yılında %29 olarak gerçekleşmiştir.

5- ABD VE İRAN

Buraya kadar yapılan analizlerle ABD'nin neden BOP gibi yüksek risk taşıyan bir girişime kalkışmasına neden olarak gösterilebilecek gerekçelerin belki en önemlisi olan enerji faktörü çerçevesinde değerlendirmeler yapılmaya çalışıldı.

Şimdi bazı görüşlere göre “ABD tarafından demokrasi kılıfı giydirilerek ortaya atılan BOP”un belki birkaç aşamasından sonra uygulamaya konulacak olan hedef ülke İran ve ABD arasındaki spesifik gerginliğine yine böyle bir girişimin belki en önemli gerekçelerinden birisi olarak gösterilebilecek olan enerji penceresinden bakılmaya çalışılacak.

Her iki ülke arasında tehlikeli bir şekilde gerginleşmeye müsait bir zeminde sürdürülmeye çalışılan ilişkileri petrol üretimi açısından değerlendirdiğimizde ABD'nin İran'a karşı olan tutumunun önümüzdeki zaman sürecinde daha gergin ve keskin bir tutum içinde olabileceğini öngörebiliriz.

İlk olarak ABD'nin petrol üretimine 1980 yılından bu yana analiz eden tabloya bakıldığında ABD'nin petrol üretiminin dönemler itibariyle dikkat çekici bir şekilde azaldığını görmekteyiz. Üretimde ki bu azalış ABD'nin bölgelerdeki petrol rezervlerinin azalmakta olduğunu diğer taraftan daha büyük petrol ithalatçısı bir ülke olma yolunda ilerlediğini işaret etmektedir ki bu da ABD gibi süper güç olarak nitelendirilen bir ülkeyi enerjinin en önemli kalemleri arasında olan -ham veya işlenmiş- petrol temini noktasında dışa bağımlılık zorunluluk oranını daha da artırmaktadır.

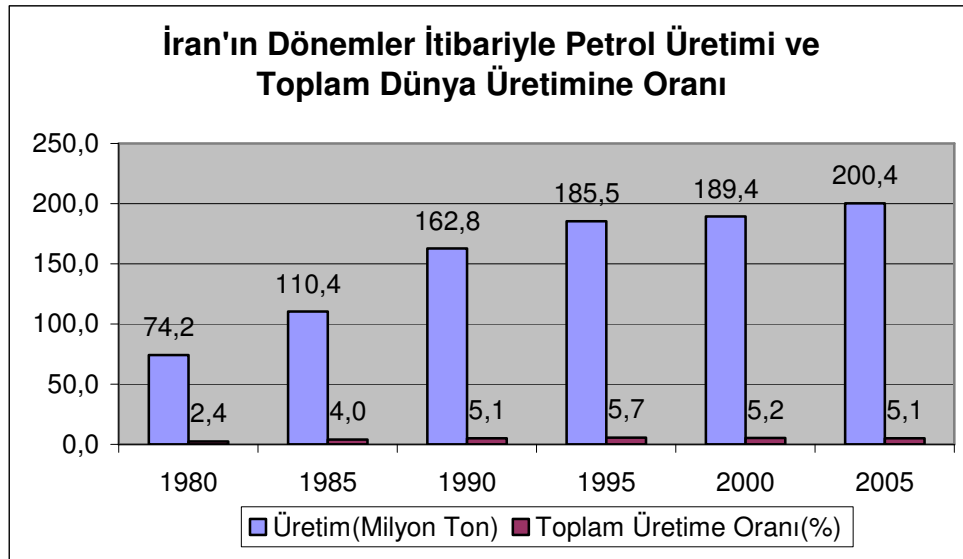
ABD gibi bir ülke ise bu petrol açığını normal ticari ilişkiler dahilinde kapatma yolunu kendine yakıştıramamaktadır yorumlarına kapı açmaktadır. Hele ki bu petrol açığını normal ticari ilişkilerle kapatma yoluna gideceği ülke veya ülkeler İslam Coğrafyasında bulunan ülkeler ise ve bu ülkeler arasında İran gibi bir ülke varsa. Şöyle objektif bir mantıkla düşünüldüğünde yıllardır en ağır telaffuzlarla küresel ilişkilerden soyut bırakılmaya ve yalnızlaştırılmasına yönelik her türlü çabanın gösterildiği ve bu hedef doğrultusunda yoğun ve

etkin ambargoların uygulandığı bir ülke ile İran ile normal uluslar arası ticari ilişkiler dahilinde petrol ticareti yapmak ve ABD...

ABD'nin bunu yapmayacağından ziyade dünya konjonktüründeki konumundan dolayı var olan bir zorunluluk gereği başka yollar projelendirerek ve bu projeleri uygulamaya koyarak var olan ve olası enerji açığını oldukça ciddi maliyetleri de göze alarak kapatma yoluna gidecektir. İşte ABD'nin İran açısından izleyeceği bu yol BOP'un aşamalarından birisini oluşturabilir.

Şimdi bu durumu veriler ışığında değerlendirdiğimizde ABD'nin petrol üretiminin 1980 yılında 480 milyon ton ve dünya petrol üretimindeki payının ise %15,5 olduğunu görüyoruz. ABD'nin petrol üretimini 1985 yılında 1980'e göre artırdığını görsek de bu durumun sonraki dönemlerde gözle görülür bir şekilde negatife döndüğünü görüyoruz. ABD'nin 1985'de 498 milyon ton olan petrol üretiminin 1990 yılında 416 milyon tona düştüğünü, 1985'de %17,8 olan dünya petrol üretimindeki payının 1990 yılında %13,1'e gerilediğini görüyoruz.

ABD'nin petrol üretimindeki bu düşüşü 90'dan sonraki dönemlerde de düşmeye devam etmiş, petrol üretimi 1995 yılında 383 milyon ton'a, 2000 yılında 352 milyon ton'a, ve 2005 yılında 310 milyon ton'a gerilemiştir. ABD'nin petrol üretimindeki bu gerileme doğrultusunda dünya petrol üretimindeki payı da önemli oranda gerilemiştir. Öyle ki bu ABD'nin dünya petrol üretimindeki payı 1995 yılında %11,6'ya, 2000 yılında %9,7'ye, 2005 yılında %8'e gerilemiştir. Bu veriler ABD'nin bu denli saldırgan bir dünya politikası izlemesinde kendince geçerli bir gerekçe olarak gösterilebilecek nitelikte bir durumun sayısal göstergeleridir.

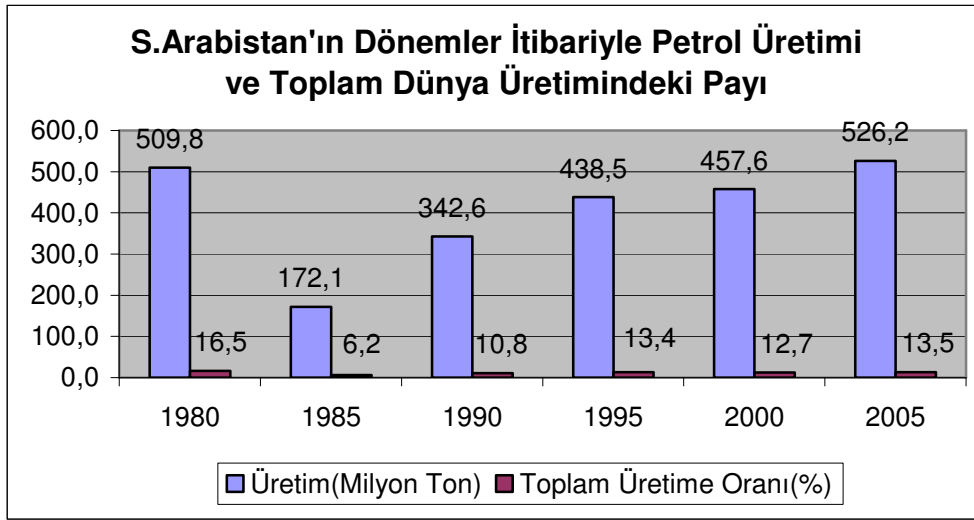

ABD'nin hedef ülke olarak belirlediği İran'ın petrol üretimindeki durumuna baktığımızda tarihsel süreç içerisinde İran'ın petrol üretimini sürekli olarak artırdığını görmekteyiz. Bu artış

hem üretim birimi olarak hem de toplam dünya petrol üretimindeki payı açısından kendini göstermektedir.

1980 yılında sadece 74,2 milyon ton petrol üretimi olan İran, petrol üretimini 1990'da 162,6 milyon tona, 2000 yılında 189,4 milyon tona, 2005 yılında ise 200,4 milyon tona çıkarmıştır. İran 2005 yılı itibariyle petrol üretimini 1980'deki üretimine göre %170 oranında artırmıştır.

İran'ın dünya petrol üretimindeki payına dönemler itibariyle bakıldığında ise birim üretim açısından mevcut olan petrol üretim artışı oransal olarak da rakamlara yansımıştır. İran'ın 1980 yılında %2.4 olan dünya petrol üretiminde ki payı 1990 yılında %5.1'e, 2000 yılında %5.2'ye yükselmiş, 2005 yılında ise %5.1 olarak gerçekleşmiştir.

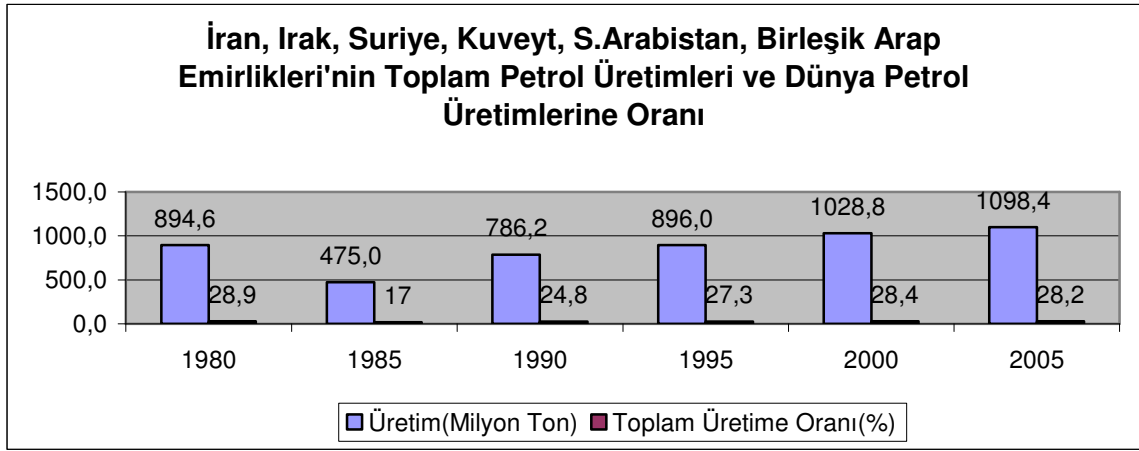

S.Arabistan Orta Doğu'da İran ile birlikte en fazla petrol rezervine sahip olan ve en fazla petrol üretimi yapan ilk iki ülkeden birisidir. Hem rezerv hem üretim açısından S.Arabistan İran'ın önünde gelmektedir.

Tabi S.Arabistan'ın Orta Doğu'da en büyük petrol rezervine ve en fazla petrol üretimine sahip bir ülke olmasına karşın neden ABD'nin her ne türde olursa olsun herhangi bir yaptırımıyla karşı karşıya kalmamaktadır sorusu sorulabilir. Bu sorunun pek çok kişinin malumu olduğu üzere oldukça kolay bir cevabı var. Öncelikle S.Arabistan petrol temini noktasında ABD'ye engel teşkil edici hiçbir dış politika içine girmemektedir. Diğer taraftan S.Arabistan'ı ABD'nin Orta Doğu'daki İngiltere'si olarak da nitelendirenlerin sayısı da az değildir.

Çünkü S.Arabistan ABD'nin Orta Doğu'daki izlemiş olduğu ve izlemekte olduğu politikalarına karşın herhangi bir çıkış yapması bir yana ABD ile bir stratejik ortak olarak

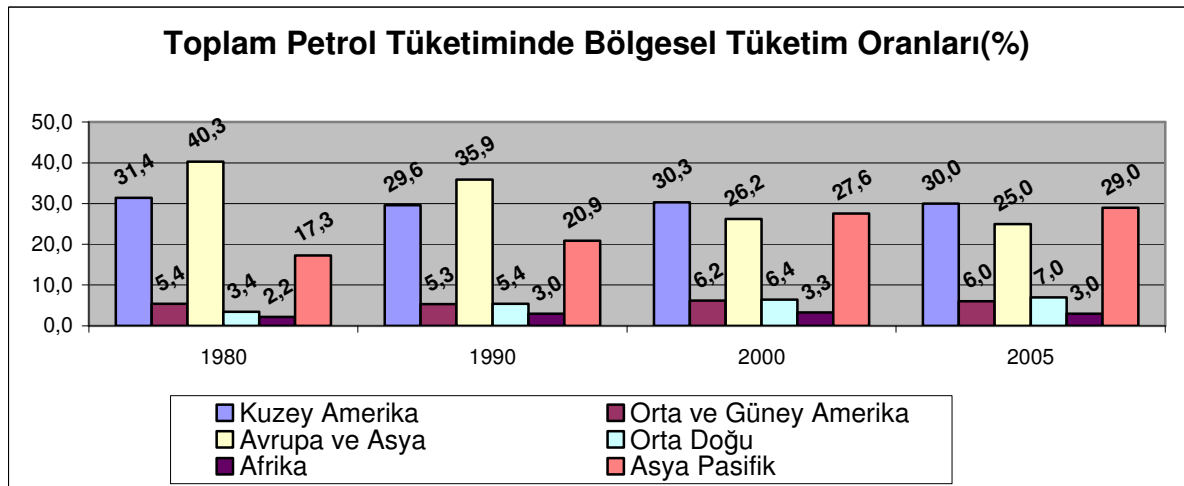
hareket eden bir ülkedir. Bu nedenle ABD tarafından tehdit olarak nitelendirilen ülke statüsünden oldukça uzak bir duruş sergilemektedir.

Rezerv olarak dünya petrol rezervinin %61'ne sahip olan Orta Doğu ülkelerinin üretimde de oldukça önemli bir paya sahip olduğunu görüyoruz. Yukarıda yer alan grafikte önemli Orta Doğu ülkelerinin üretim toplamları değerlendirildiğinde, 1985 yılında 1980'e göre petrol üretiminde oldukça ciddi oranda bir düşüş yaşanmış, daha sonraki yıllarda üretimlerini sürekli artırmış olan Orta Doğu ülkeleri 2005 yılında 1.098,4 milyon tonluk üretim ile dünya petrol üretiminde %28.2'lik bir paya sahip olmuşlardır.

Bu altı Orta Doğu ülkesi dünya petrol üretimindeki %31'lik Orta Doğu üretim payının %28.2'lik bölümünü gerçekleştirmektedirler.

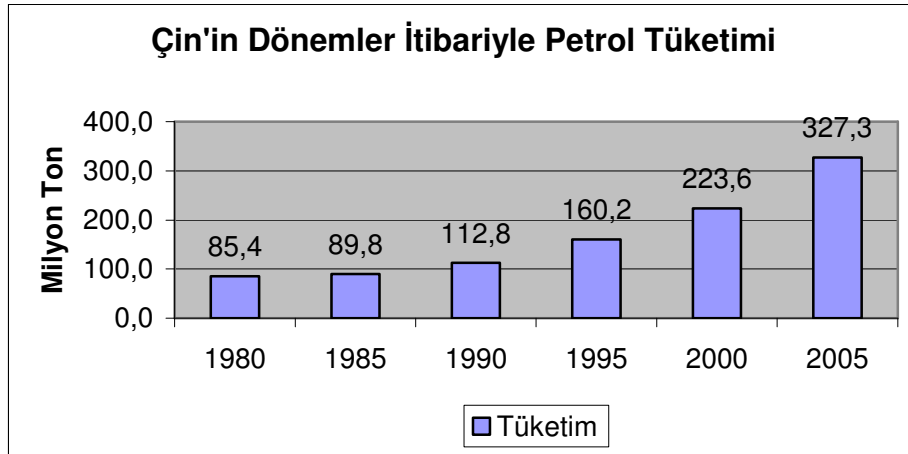
6- PETROL TÜKETİMİ

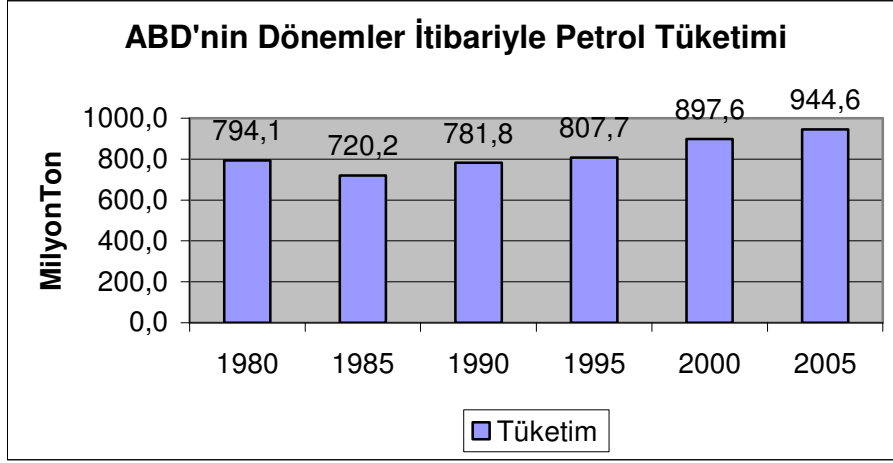
1980 yılında petrol tüketimi açısından Avrupa ve Asya Ülkeleri %40.3'lük petrol tüketimiyle ilk sırada gelirken, %31.4 ile Kuzey Amerika ikinci sırada, %17.3 ile Asya Pasifik üçüncü sırada, %5.4 ile Afrika dördüncü sırada, %3.4 ile Orta Doğu beşinci sırada ve %2.2 ile Orta ve Güney Amerika altıncı sırada gelmektedir.

Zaman içerisinde pek çok etkenle birlikte dünya petrol tüketimindeki bu sıralamada önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Öyle ki 2005 yılı değerlerine göre; %30'luk tüketimle Kuzey Amerika ilk sıraya geçmiş, %29 ile Asya Pasifik büyük oranda Çin etkisiyle ikinci sıraya yükselmiş, %25 ile Avrupa ve Asya üçüncü sıraya gerilemiştir. % 7 ile Orta Doğu dördüncü sıraya yükselirken, %6 ile Orta ve Güney Amerika petrol tüketiminde beşinci sıraya gerilemiş, %3 ile Afrika yine son sırada yer almıştır.

Petrol tüketiminde 1980'e göre Avrupa ve Asya'da yaşanan düşüş ve Asya Pasifik'deki yükseliş dikkatleri çeken gelişmelerdir. Diğer taraftan Kuzey Amerikanın ise petrol tüketimindeki payının oransal olarak tüm dönemlerde ortalama %30'lar düzeyinde olması diğer ilginç bir noktadır.

Asya Pasifik petrol tüketimindeki en önemli faktör olarak gösterilebilecek olan Çin'in petrol tüketimini mercek altına aldığımızda ise Çin'in büyüyen ekonomisiyle birlikte oldukça hızlı bir şekilde artan bir petrol tüketim çizgisi izlediğini görürüz. 1980'de sadece 85.4 milyon ton olan Çin'in petrol tüketimi 1990 yılında 112.8 milyon tona, 2000 yılında 223.6 milyon tona, 2005 yılında ise 327.3 milyon tona yükselmiştir. Sadece bu petrol tüketimini veri olarak aldığımızda Çin'in ne denli bir büyüme eğiliminde olduğu çok rahat görülebilmektedir. Çünkü Çin'in petrol tüketimindeki artış 2005 yılında 1980'e göre %283.2 olarak gerçekleşmiştir.

ABD'nin dönemler itibariyle petrol tüketimine bakıldığında ise 1985 yılı verilerine göre meydana gelen bir düşüşün ardından diğer dönemlerde yükselişe geçmiş ve 2005 yılına kadar düzenli bir şekilde artmıştır.

1980'de 794.1 milyon ton olan petrol tüketimi 1990 yılında küçük bir azalma ile 781.1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bu yıldan sonra ABD'nin petrol tüketimi artmaya devam etmiş, tüketim 2000 yılında 897.6 milyon ton, 2005 yılında 944.6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

ABD'nin petrol tüketiminin toplam dünya tüketimindeki payı 2005 itibariyle %24.6 ile oldukça önemli bir paya sahiptir. **Yani dünyada toplamda tüketilen petrolün dörtte birinden fazlasını Amerikan Birleşik Devletleri tüketmektedir.**

Grafiklerde 1980'den itibaren dikkate alınan dönemler ortalamasına göre ABD'nin toplam dünya tüketimindeki payı %25.3 ile yine genel olarak toplam tüketimin dört de birinden daha fazladır.

7- PETROL İHRACAT VE İTHALATI

Petrol özellikle fiyat değişiklikleri nedeniyle ticaretini yapan ülkelerden petrol ihcattısı olan ülkeler için oldukça büyük bir gelir kaynağı olabilirken, aynı büyüklükte ithalatçı ülkeler içinde büyük bir gider kalemi olabilmektedir.

Ham petrolün varil fiyatının son üç yılda 29 dolardan 70 dolara fırlaması akıllara yeniden 1970'lerde yaşanan iki büyük petrol şokunu (1973, 1979) getirmektedir. ABD'nin günlük 4,1 milyon varil üretim kapasitesine sahip İran'la restleşmesi bile fiyatların yükselmesine neden olurken, olası bir saldırıda petrolün varil fiyatının 100 dolara tırmanmasından endişe ediliyor.

Peki dünyadaki petrol ticaretinin ABD açısından önemi nereden kaynaklanıyor

Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre dünya üzerindeki döviz rezervlerinin yüzde 66'sı ABD dolarından, yüzde 25'i euro'dan oluşuyor. Mali piyasaların yeni sayılabilecek para birimi euro çok değil, sadece 6 yıl önce yüzde 17,90 olan pazar payını kısa zamanda istikrarlı bir yükselişle yüzde 25'ler seviyesine çıkarmayı başardı. Bu hızlı yükselişte ABD yönetiminin uyguladığı 'doların değerini düşük tutma' politikası kadar, AB'nin başarılı ekonomi politikaları etkili oldu.

Euro 'nun dünya para birimi olabilmesi için artık aşması gereken tek engel kaldı: **Petrol satışında da geçerli para birimi olabilmek.**

Ülkelerin dış ticaretlerini finanse etmek ve kendilerini finansal spekülâtorlerden korumak için sakladıkları 'uluslararası rezervlerin' büyük kısmı Amerikan doları olarak tutuluyor. Merkez bankası kasalarında saklanan bu rezervlerde doların bu denli büyük paya sahip olmasının başlıca sebebi ise petrolün dolar üzerinden fiyatlandırılması.

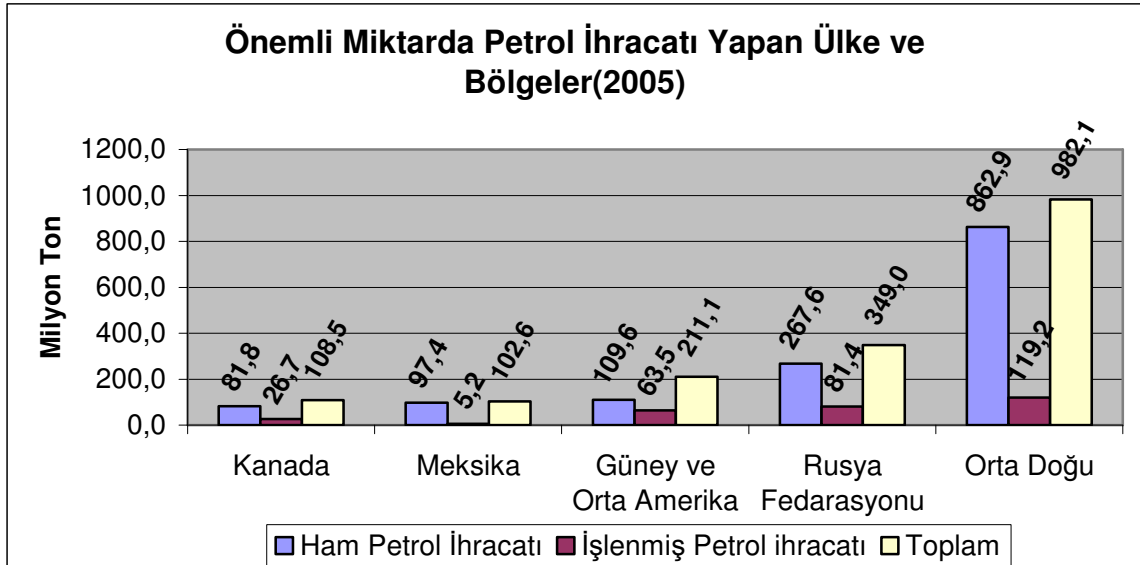
Avrupa Araştırmaları Programı (SPIRE) Müdürü Dr. Bülent Gökay, "Irak Savaşı, 'petro-dolar' ve euronun meydan okuması" başlıklı makalesinde dolar hegemonyasının, Amerikan küresel üstünlüğünde en az askerî güç kadar kilit rol oynadığını vurguluyor: "Dünyadaki rezerv paraların neredeyse üçte ikisi dolardan oluşmaktadır, çünkü petrol ithalatçıları ödemelerini dolar cinsinden yapıyor ve petrol ihracatçıları da rezervlerini, kendilerine yapılan ödeme hangi parayla yapılmışsa, o para cinsinden saklıyor. Tüm küresel petrol ticareti, dolar üzerinden yapıldığı için bu durum şu anlama geliyor: Herkes dolar saklamak durumunda. Bu, Amerikan ekonomisine faizsiz borç sağlıyor, çünkü bu dolarlar yatırım yoluyla Amerika'ya sıfır riskle geri dönebiliyor. Amerikan dolarının hâlihazırdaki gücü, OPEC'in tüm OPEC petrol satışlarının dolar cinsinden yürütülme gereksinimiyle destekleniyor." " Gökay, bir paranın rezerv para olarak kabul görmesinin sağlayacağı avantajları da şöyle sıralıyor: "Bu durum uluslararası senyorajı, iç finansal kurumlara kârı, makroekonomik politikada dış engellerin hafiflemesini, parayı basan ülkenin uluslararası kuruluşlarda yüksek pay sahibi olmasını ve para hegemonyası sefasının daha geniş jeopolitik sonuçlarını da beraberinde getirir."

TÜSİAD Bankacılık Komisyonu üyesi Dr. Bülent Şenver, dünya üzerindeki önemli mal ve hizmet satışlarının güvenilir para ile yapıldığına, ABD dolarının da bu yüzden tercih edildiğine dikkat çekiyor. "Dünya petrol tüketiminin dolar yerine avro ile gerçekleştirilmesi halinde dolar güvenilir para olma vasfını önemli ölçüde yitirir. Diğer yandan petrol ihracatının avro ile yapılması bu paraya olan talebi artırır ve değer kazandırır." diyen Şenver bir başka önemli hususa daha dikkat çekiyor: "Petrol satışından elde edilen gelirler yani 'petro-dolarlar' güvenli piyasalar olarak görülen ABD mali piyasalarında

değerlendirilmektedir. Böylece ABD Hazinesi'nin bastığı dolarlar tekrar ülkeye dönmekte ve bu durum da ülkenin mali riskini, faiz oranlarını ve borsasını olumlu etkilemektedir."

Dünyanın önemli yatırım bankalarından Merrill Lynch'in Gelişmekte Olan Ülkeler Strateji ve Ekonomi bölümünün başkanı Mehmet Şimşek'in analizlerine göre petrol ihracatçısı 6 Körfez ülkesinde (Suudi Arabistan, Bahreyn, Umman, Katar, BAE) sadece 2005 yılında artan petrol fiyatlarıyla 180 milyar dolarlık bir fon ortaya çıktı. Bir diğer önemli ham petrol ihracatçısı Rusya'da biriken petro-dolar miktarı ise 85 milyar dolara ulaştı. Şimşek, "Petrol fiyatlarının bu yıl varil başına 60 dolar olacağını varsayarsak 2006 yılında Körfez ülkelerinde 200 milyar dolar, Rusya'da ise 100 milyar petro-dolar ortaya çıkacağını öngörüyoruz." diyor.¹

Dünya petrol ticaretinin neticesinde ortaya çıkan Dolar cinsinden bu paranın petrol ithalatçısı bir ülke olmasına karşın tekrar ABD'ye döneceğini düşündüğümüzde dünya petrol ticaretinin ABD ekonomisine büyük getirilerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

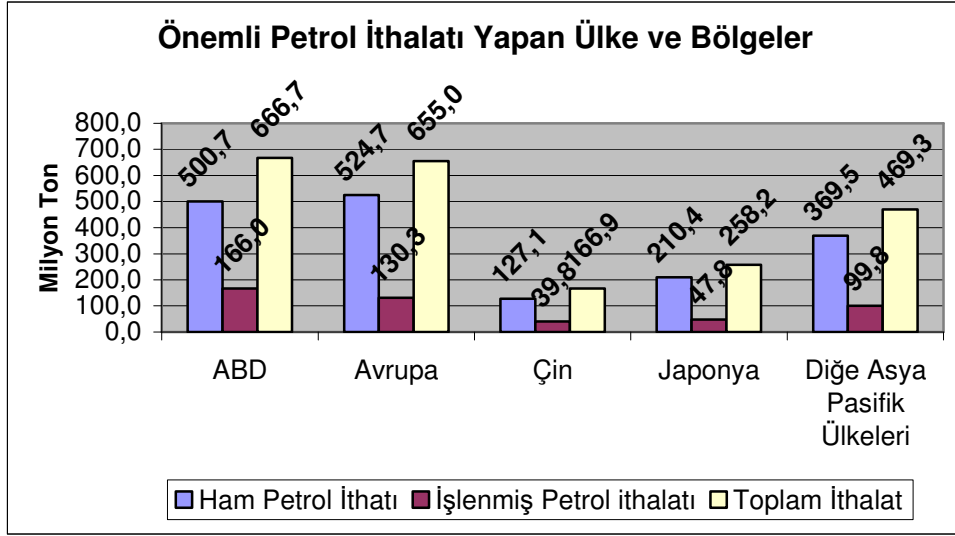

Bu bağlamda petrol ihracatının hangi bölge ve ülkelerden yapıldığı oldukça önemli bir hale gelmektedir.

Grafikte de görüldüğü gibi önemli miktarda ihracat yapan ülke ve bölgeler değerlendirmeye alınmıştır. Petrol ihracatında Orta Doğu 982.1 milyon ton ile ilk sırada yer almaktadır. Orta Doğunun ihracat miktarı ile dünya petrol ticaretinde oldukça önemli bir yerde olduğunu görüyoruz.

Orta Doğunun ardından en çok ihracat yapan ülke olarak 349 milyon ton ile Rusya Federasyonu ikinci sırada yer alırken, Güney ve Orta Amerika Bölgesi 211.1 milyon ton ile

üçüncü ihracatçı bölge,108,5 milyon ton ile Kanada dördüncü ihracatçı ülke olurken, 102.6 milyon ton ile Meksika beşinci ihracatçı ülkedir.

Petrolün dünya ticaretindeki ithalatçıları ise şu şekildedir. 666.7 milyon ton ile ABD en çok ithalat yapan ülkedir. ABD'nin ardından 655 milyon ton ile Avrupa ikinci büyük ithalatçı bölgedir. 469,3 milyon ton ile Çin ve Japonya'nın dışındaki diğre Asya Pasifik ülkeleri en çok ithalat yapan üçüncü bölgedir. Japonya 258,2 milyon ton ile dördüncü, Çin 166.9 milyon ton ile beşinci ithalatçı ülkedir.

SONUÇ

BOP ile ulaşmak istenen ana hedefe ABD'yi taşıyacak olan farklı alanlarda kurgulanan ve kurgulanacak olan politikalar olacaktır.

⊕ BOP ile ulaşmak istenen ana hedefe götürecektir olan referans politikalarından birisi din eksenli olarak belirlenecek politikalar olacaktır. Bu politikalar İslamiyeti ve İslam Dini mensubu olan dünya Müslümanlarının tüm dünyadaki imajını oldukça etkili ve planlı bir çalışma ile deforme etmek olacaktır.

Böylece özellikle ABD tarafından İslam ülkelerine karşı yapılacak türü ne olursa olsun herhangi bir müdahale neticesinde dünya ülkelerinden ve bu ülkelerin halklarından gelebilecek tepkiler bu şekilde absorbe edilmiş olacaktır. Kaldı ki böyle bir politika ve bu politika doğrultusunda uygulamalar söz konusu iken dahi dünya ülkelerinin halklarından gelen tepkiler oldukça yüksek düzeyde olmuştur.

Bu doğrultuda ABD belki tam anlamıyla yüzde yüz ulaşmak istediği amaca ulaşmamış olabilir. Fakat bu durum ABD'nin ana hedefi doğrultusunda yapması gereken girişimleri engellememiştir.

Fakat ABD'nin izlemiş olduğu hırçın dış politikasında yaklaşan seçimler nedeniyle bir durağanlık ve yumuşama yaşanmaktadır. Çünkü ABD'nin dünya insanları nezdinde yıpranmış imajı kendi halkında da düşünce ve fikir değişikliklerine neden olmuştur..

⊕ ABD tarafından izlenmekte olan bir başka referans politika ise; küresel ekonomide artık geleceğin ekonomi merkezlerinin ve bu merkezlerinden çıkabilecek ekonomik aktörlerin ortaya çıkacağı bölgelerin doğuya doğru kaymaya başlaması, zengin enerji kaynaklarının yine doğuda ve özellikle Orta Doğuda olması ve Çin gibi yükselen ekonomilerin ve geleceğin yatırım merkezleri olacağı öne sürülen Hindistan ve dahası Afrika'nın doğuda yer alması ve petrol ticaretinden ortaya çıkacağı tahmin edilen 200 milyar dolarlık değer.....

⊕ Doğal olarak süper güç olarak varlığını sürdürmek isteyen bir ABD için bütün bu olup bitenleri seyretmek yapılacak en son iş olacaktır. Yani öyle veya böyle bir şekilde bütün bu faktörlerin mutlaka bir şekilde kontrol altına alınması gerekmektedir. Söz konusu kontrol ise en rasyonel şekilde bu bölgenin merkezinden, Orta Doğudan yapılacaktır.

⊕ Bir diğer referans politika ise izlenen ekonomik politikalarla oldukça girift bir durumdadır. Bu politika jeopolitik anlamda izlenmekte olan politikalar olacaktır. Ve bu politikalar ekonomik amaç ile bir bakıma birbirini tamamlayan iki alt referans noktası niteliğindedir. Çünkü ekonomik çıkarlar için özellikle orta doğu bölgesinde jeopolitik kontrol gerekmektedir.

Diğer taraftan Rusya, Çin gibi ülkelerden gelebilecek ekonomik veya askeri olsun her türlü tehdit unsurunun bertarafı için bu bölgede bir hakimiyeti ABD için zorunlu kılmaktadır. Çünkü **Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya geleceğin yeni güçleri olarak Şangay Birliği'ni oluşturdu ve son toplantılara İran katıldı.** Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de ABD için oldukça önemli bir ülke olarak görülmektedir.

Sonuç olarak ABD bu referans politikalarını gerçekleştirdiği takdirde ana amaç olan uzun yıllar süper güç olarak kalacak olan ülke hedefine ulaşmış olacaktır.

KAYNAKÇA

ŞANLI, Ufuk, “Petrolde Para Savaşı”, Aksiyon Dergisi, Sayı: 583,
<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=23321>

BP 2006 Enerji İstatistikleri
<http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6842&contentId=7021390>